

Dominika Panek

Dział Bibliotek Centrum Kultury „Zamek w Toszku”

e-mail: d.panek07@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0002-8650-372X>

Wykorzystanie literatury wizualnej w kształtowaniu kompetencji uczniów na różnych etapach edukacyjnych

Abstrakt: W artykule ukazano wybrane sposoby kształtowania kompetencji edukacyjnych ucznia przy użyciu narzędzia, jakim jest literatura wizualna. W ramach dyskursu przedstawiono propozycje wykorzystania literatury wizualnej przez bibliotekarzy w procesie kształtowania kompetencji uczniów. Szczególną uwagę zwrócono na korzyści wynikające z zastosowania tej literatury w nauczaniu. Opisuując konkretne książki wizualne, posłużono się metodą analizy i krytyki piśmiennictwa oraz metodą egzemplifikacyjną. Przeprowadzono analizę porównawczą tekstów kultury.

Słowa kluczowe: Ilustracja książkowa. Ilustrator. Kompetencje edukacyjne. Książka wizualna. Kształtowanie kompetencji. Literatura wizualna. Nauczyciel-bibliotekarz. Pedagogika biblioteczna. Specjalne usługi edukacyjne

Wprowadzenie

Temat artykułu wpisuje się w kontekst pedagogiki bibliotecznej, a ściślej bibliotekarstwa szkolnego. Obecnie pedagogika biblioteczna „jako nauka interdyscyplinarna odwołuje się do ustaleń psychologii, historii kultury, socjologii kultury, prasoznawstwa, literaturoznawstwa, animacji kulturalnej, pedagogiki pracy kulturalno-oświatowej, pedagogiki medialnej, dydaktyki i in.” (Langer, 2013, s. 556). Zagadnienia opisane w artykule należą do kręgu zainteresowań literaturoznawstwa, animacji kulturalnej i dydaktyki. Przedstawione sposoby pracy z użytkownikiem przy wykorzystaniu literatury wizualnej odpowiadają określonym typom zadań wymienionym przez Jacka Wojciechowskiego:

- usługowym – ich istotą są różne sposoby realizacji usług przez bibliotekarzy, tj. opracowywanie oferty specjalnych usług edukacyjnych;
- stymulacyjnym – wspieranie wyboru usług i zbiorów przez użytkowników, udzielanie informacji na temat literatury wizualnej i możliwości jej wykorzystania przez nauczyciela i ucznia;
- korekcyjnym – poprawa przebiegu procesów odbioru oraz ich wyników, tj. kształtowanie kompetencji edukacyjnych usprawniających odbiór tekstów kultury (Wojciechowski, 2000, s. 25).

Celem głównym artykułu jest przedstawienie sposobów zastosowania literatury wizualnej przez bibliotekarzy w procesie kształtowania kompetencji uczniów oraz ukazanie korzyści wynikających z jej zastosowania w nauczaniu. Aby opisać konkretne książki wizualne, posłużono się metodą analizy i krytyki piśmiennictwa oraz metodą egzemplifikacyjną. Przeprowadzono analizę porównawczą tekstów kultury (ilustracji i obrazu). Skorzystano również z wiadomości pozyskanych dzięki metodzie biograficznej. Wybór pojedynczej książki wizualnej z całego dorobku jednego artysty poprzedzony był analizą tego dorobku. Podjęto także próbę zdefiniowania pojęć: literatury wizualnej, książki wizualnej, specjalnych usług edukacyjnych i kompetencji edukacyjnych. Bez objaśnienia tych terminów zrealizowanie głównego celu nie byłoby możliwe.

Według Magdaleny Sikorskiej i Katarzyny Smyczyńskiej literatura wizualna „to utwory, których niezbywalnym tworzywem jest słowo i obraz i w których materialność może odgrywać znaczącą rolę. Książki te stanowią taki rodzaj literatury, który często bazuje na redukcji i kondensacji środków w celu maksymalizacji znaczenia” (Sikorska, Smyczyńska, 2019, s. 15)¹. Literatura wizualna to także zbiór wszystkich książek wizualnych spełniających kryterium M. Sikorskiej i K. Smyczyńskiej, tzn. posiadających warstwę wizualną i werbalną (Sikorska, Smyczyńska, 2019). Publikacja zawierająca wyłącznie obraz lub wyłącznie tekst nie spełnia tego kryterium. W ujęciu bibliologicznym istotna jest także materialna forma książki. Dlatego na potrzeby artykułu poddano analizie przykłady książek wizualnych zachowujących tradycyjną formę książki, tzn. posiadających blok i oprawę połączone na stałe.

Rozważania skupiono wokół potrzeb nauczycieli-bibliotekarzy, którzy jako jedni z pierwszych przekazują młodemu człowiekowi wiedzę

¹ Magdalena Sikorska i Katarzyna Smyczyńska podkreślają fakt, że termin ten nie jest nowy, lecz zaczerpnięty z treści dyskursu naukowego, zwłaszcza w obszarze literaturoznawstwa, niemniej na gruncie bibliologicznym stanowi *novum*. Do tej pory na określenie książek należących do literatury wizualnej używano takich określeń, jak picturebook (także w pisowni rozłącznej) czy książka obrazkowa.

o literaturze i kulturze. Książki wizualne mogą być przez nich wykorzystane w ramach opracowanej oferty specjalnych usług edukacyjnych² dla uczniów. W tym miejscu należy zaznaczyć, że nie ma jednoznacznej definicji tego, czym są specjalne usługi edukacyjne. Pojęcie to odnosi się do usług, które mają związek z kształceniem rozumianym jako nauka języka, kursy przygotowujące do egzaminów lub płatne studia. Ich wspólną cechą jest to, że szkoła zobowiązuje się do organizowania zajęć zgodnie z programem nauki. W niniejszym artykule pojęcie to rozumiane jest w kontekście warsztatów lub szkoleń przeprowadzanych przez nauczycieli-bibliotekarzy dla uczniów z wykorzystaniem literatury wizualnej. Kompetencje edukacyjne ucznia z kolei stanowią całokształt „wiedzy, umiejętności i doświadczenia” (SJP, 2019), jakie uzyskuje on w procesie edukacji. Uczeń posiadający te trzy składowe (w zakresie danego przedmiotu) jest zdolny spełnić wymagania postawione przed nim w ramach podstawy programowej.

Cechy książek należących do literatury wizualnej oraz korzyści z ich wykorzystania w procesie nauczania

Za każdym razem, gdy pedagog wykorzystuje w nauczaniu obiekt sztuki, daje uczniowi możliwość uczestnictwa w kulturze, a tym samym odbierania komunikatu artysty, w postaci dzieła. W takim procesie edukacyjnym uczeń może stać się twórcą, ponieważ uczestniczy w akcie twórczym. Jak pisze Wiesław Juszczak: „autentyczny kontakt ze sztuką jest zawsze i tylko tworzeniem. Bycie w sztuce, bycie ze sztuką jest możliwe tylko w akcie twórczym. Poza nim sztuka nie istnieje, a w każdym razie nie istnieje jako coś żywego” (Juszczak, 2017, s. 19). Gdy nauczyciel wprowadza w edukację element z uniwersum sztuki, daje dziecku szansę aktywnego uczestniczenia w akcie twórczym. Tym samym metody nauczania stają się aktywizujące. Wykorzystanie literatury wizualnej można uznać za włączenie dzieła sztuki do procesu edukacyjnego. Wynikają z tego konkretne korzyści dla ucznia i nauczyciela. Wiążą się one ściśle z następującymi cechami obiektów literatury wizualnej, potwierdzającymi ich atrakcyjność:

² Oferta specjalnych usług edukacyjnych – konspekty zajęć, karty pracy oraz wszelkiego rodzaju narzędzia i materiały wytworzone przez nauczycieli-bibliotekarzy dla uczniów lub nauczycieli. Materiały te powinny być skomponowane w sposób przemyślany i ustrukturyzowany, można wtedy określić je mianem oferty. Specjalizacja wiąże się z wyznaczeniem kompetencji, które nauczyciel-bibliotekarz chce doskonalić w pracy z uczniami. Może to być np. nauka alfabetu, czytania i pisanie.

- wielowymiarowość;
- własny język, wykorzystujący równowagę słowa i obrazu;
- częste nawiązywanie do kanonu literatury polskiej i światowej;
- podejmowanie tematów trudnych, takich jak masowa zagłada czy śmierć, stanowiących dobry punkt wyjścia do rozmowy.

Istotne jest, że wymienione właściwości rzadko występują osobno. Znaczy to, iż wartościowa książka wizualna zazwyczaj wykazuje wszystkie cztery lub co najmniej trzy z wymienionych cech. Na tym polega sztuka tworzenia wielowymiarowej literatury wizualnej, która dzięki zawartym w niej kontekstom, zapisanym wizualnie lub werbalnie, wykracza „poza siebie” i odsyła odbiorcę do innych tekstów kultury, których elementy składają się na całokształt konstrukcji³, jaką jest jedna wartościowa książka wizualna.

Atrakcyjność książek wizualnych wynika z ich odmienności i z tego, że warstwy wizualna i werbalna funkcjonują w nich równolegle, tworząc własny język dzieła⁴. Relacje słowa i obrazu przygotowują dziecko do odbioru wielu komunikatów wywodzących się z tekstów kultury. Dziecko, które w toku edukacji mogło zapoznać się z treściami wartościowej literatury wizualnej, ma większe szanse na to, aby samodzielnie dostrzec, nazwać i opisać naturę korelacji funkcjonujących pomiędzy różnymi rodzajami tekstów kultury, a takie są wymogi nowej podstawy programowej (*Podstawa programowa kształcenia ogólnego*).

Wspomniana równowaga słowa i obrazu oraz nawiązania do tekstów kultury sprawiają, że jedna książka wizualna staje się przestrzenią reprezentacji dla kontekstów wywodzących się z wielu dziedzin nauki, np. filologii, neofilologii, sztuki, filozofii i literatury. Autorski elementarz Iwony Chmielewskiej pt. *abc.de* (Wrocław, 2015) jest dowodem na to, że treści odnoszące się do wymienionych tu dziedzin mogą funkcjonować harmonijnie w przestrzeni jednej książki. Dziecko zyskuje więc ogromny wachlarz zagadnień do zbadania, przy czym wybór tego, czym się zainteresuje, należy tylko do niego. Nauczyciel tylko sugeruje tematy warte omówienia. Wiele z nich można podejmować w ramach zajęć czy warsztatów prowadzonych z dziećmi.

Jak już wspomniano, literatura wizualna obfituje w publikacje poruszające trudne tematy. Przykładem może być problematyka II wojny

³ Chodzi tutaj o konstrukcję złożoną z poszczególnych warstw jednego dzieła. Są to warstwy: tekstowa, materialna (fizyczna postać książki) oraz wizualna – zawierająca nawiązania interpiktoriale, tzn. odnoszące się do innych obrazów. Te konteksty obecne w warstwie treściowej i wizualnej sprawiają, że książka wykracza „poza siebie”.

⁴ Występują tu dwa poziomy indywidualizacji: indywidualne cechy języka literatury wizualnej i indywidualny język jednego dzieła, tj. książki wizualnej.

światowej i masowej zagłady. Kluczową kwestią staje się to, jak wytłumaczyć młodemu człowiekowi motywy, mechanizmy, skutki oraz aktualne reperkusje Holokaustu. Pomocą w pracy nad scenariuszem lekcji może wtedy służyć nauczyciel-bibliotekarz, polecając adekwatne książki, które ułatwią rozpoczęcie dyskursu na trudny temat, np.: *Pamiętnik Blumki* (Warszawa, 2011) I. Chmielewskiej; *Dopóki niebo nie płacze* (Lublin, 2016) z wierszami Józefa Czechowicza, fotografiami Abrama Zyldeberga i warstwą wizualną I. Chmielewskiej oraz *Memories of Survival* (New York, 2005) Esther Nisenthal Krinitz. Dużą pomoc może również stanowić publikacja Małgorzaty Wójcik-Dudek pt. *Wyczytać zagładę* (Katowice, 2013)⁵.

Rola książek wizualnych w dydaktyce – analiza wybranych przykładów

Istnieje wiele podręczników napisanych specjalnie po to, aby nauczyć dzieci alfabetu. Przykładem książki wizualnej, która dobrze sprawdza się jako narzędzie w procesie alfabetyzacji (I–II etap edukacyjny), jest *Typogryzmol* (Warszawa, 2014) Jana Bajtlika. Jej autor jest polskim ilustratorem, znanym i docenianym nie tylko w kraju, ale i za granicą. Za w pełni autorską książkę *Typogryzmol* otrzymał w 2015 r. Bologna Ragazzi Award w kategorii Non Fiction. J. Bajtlik jest nie tylko ilustratorem, ale również animatorem. W 2016 r. na łamach czasopisma „2+3d” opublikował artykuł pt. „*Psucie tęczy*” o warsztatach dla dzieci, których kreatywność bywa tłumiona na kolejnych szczeblach edukacji, w którym opisuje swoją publikację. Jego zdaniem *Typogryzmol*

to książka dla dzieci, które znają alfabet dobrze, średnio albo wcale. Dziecko nieznające liter traktuje je jako znak, obraz. Odbiorca, rysując, malując na każdej stronie, staje się współautorem książki. Rozkładówki nie są typowymi ćwiczeniami, a punktem wyjścia dla wyobraźni dziecka. Kluczową kwestią w tworzeniu książki aktywnościowej jest zaprojektowanie pustki, bieli, która ma być dla odbiorcy polem do stworzenia obrazu. Forma poleceń, narracja powinny być konkretne i proste. [...] W książce używam różnych języków wizualnych: grafiki wektorowej, rysunku, fotografii, kolażu (Bajtlik, 2016, s. 25).

⁵ Wykaz należy traktować jako propozycję, można też podać inne teksty.

J. Bajtlik nie pozwala dziecku się nudzić. Jego książka nie tylko uczy alfabetu, ale też rozwija „kompetencje takie jak kreatywność i innowacyjność” (*Podstawa programowa kształcenia ogólnego*). Dzięki swojej odmienności sprawdziła się na wielu prowadzonych przez artystę warsztatach. Bibliotekarze szkolni mogą z powodzeniem wykorzystać ją w ramach zajęć korekcyjno-kompensacyjnych dla uczniów ze zdiagnozowaną dysleksją. Niecodzienna forma połączona z czytelnym układem sprawiają, że *Typogryzmol* może być bardzo dobrym materiałem do ćwiczeń właśnie dla uczniów z problemami w nauce alfabetu.

Kompetencje estetyczne, obejmujące umiejętność dostrzegania i analizowania przez dziecko relacji istniejących pomiędzy różnymi tekstami kultury (IV–VIII etap edukacyjny), kształtować można, wykorzystując *Tyczkę w Krainie Szczęścia* (Warszawa, 2017) z tekstem Martina Widmarka i oprawą wizualną Emilii Dziubak. Publikacja ta stanowi odpowiedź na treści podstawy programowej w obszarze kształcenia literackiego i kulturowego, w której wymienione są następujące cele kształcenia:

- Wyrabianie i rozwijanie zdolności rozumienia utworów literackich oraz innych tekstów kultury.
- Kształtowanie umiejętności uczestniczenia w kulturze polskiej i europejskiej, szczególnie w jej wymiarze symbolicznym i aksjologicznym.
- Rozwijanie zdolności dostrzegania wartości: prawdy, dobra, piękna, szacunku dla człowieka i kierowania się tymi wartościami (*Podstawa programowa kształcenia ogólnego*).

Wszystkie wymienione cele mogą być osiągnięte przez nauczyciela, który wykorzysta *Tyczkę w Krainie Szczęścia* jako materiał dydaktyczny. Można zatem pokazać uczniom, w jaki sposób realizacja książkowa koresponduje z malarstwem. Dzieje się tak m.in. dlatego, że ilustracja ukazująca tytułową bohaterkę w trakcie przejażdżki na sankach jest plastyczną parafrazą zimowych krajobrazów pędzla Pietera Bruegla Starszego⁶. Wystarczy przeczytać na zajęciach książkę, zwrócić uwagę na właściwą rozkładówkę (Widmark, Dziubak, 2017, s. 5–6) i pokazać

⁶ Wspomniana ilustracja nawiązuje zwłaszcza do obrazu *Mysłiwi na śniegu* (z cyklu „Pory roku”) datowanego na 1565 r. W wywiadzie przeprowadzonym przez Sebastiana Frąckiewicza z Emilią Dziubak artystka potwierdziła, że właśnie w książce *Tyczka w Krainie Szczęścia* obecne są nawiązania do obrazów P. Bruegla, i że tworząc ilustracje, była świadoma tych nawiązań. Co więcej, wyraziła nadzieję, że są one czytelne dla odbiorców książki, zwłaszcza dorosłych. Ten i inne wywiady z ilustra-

uczniom obraz stanowiący odniesienie ilustracji. Krajobrazy P. Bruegla nie są jednak jedynymi tekstami kultury, do których nawiązuje autorka szaty graficznej. Dużą rolę odgrywa tu czerń, będąca tłem wielu ilustracji. Na takim tle wspaniale prezentują się kwiaty (m.in. maki, słoneczniki i róże), oddane przez E. Dziubak w sposób bardzo naturalny. Dokładność, z jaką zostały ukazane, rodzi skojarzenia z obrazami bractwa prerafaelitów⁷ i wyrobami pracowni Williama Morrisa. Niezwykle dekoracyjnym elementem książki jest wyklejka. Na czarnym tle widnieją rysunki kwiatów, białych obłoków i motyli. Ilustracje podkreślają baśniowy charakter opowieści. *Tyczka w Krainie Szczęścia* opowiada o dziewczynce, która straciła brata, a później odnalazła go w fantastycznej krainie. Autor w minimalistyczny, ale czytelny sposób ukazał wartości, takie jak miłość siostry do brata oraz rodziców do dzieci, opisał też dramat utraty najbliższej osoby. W opowieści M. Widmarka tytułowa Tyczka odnajduje swojego brata; ten moment w piękny sposób został przedstawiony na ostatniej ilustracji.

Powiązania książek z innymi dziełami sztuki stanowią dobry temat cyklu rozmów w ramach dyskusyjnego klubu książki. Kreatywni bibliotekarze w różnych częściach Polski prowadzą spotkania poświęcone literaturze i kulturze. Przykładem może być działalność nauczycieli-bibliotekarzy w Szkole Podstawowej nr 85 im. Kazimierza Jancarza w Krakowie oraz Zespole Szkół Ponadpodstawowych w Chojnie. Książka E. Dziubak i M. Widmarka stanowi doskonałą pomoc w nawiązaniu dialogu z młodszymi uczniami (I–III etap edukacyjny).

W kształceniu w zakresie języków obcych oraz wprowadzaniu pojęć takich jak metaprzestrzeń i międzykulturowość (IV–VII i wyżej) również można posłużyć się książką wizualną. W 2015 r. nakładem wrocławskiego wydawnictwa Warstwy ukazała się wspomniana publikacja I. Chmielewskiej *abc.de* (Wrocław, 2015). Jest to wielojęzyczny obrazowy słownik z rozkładówkami reprezentującymi

kolejne litery, którym towarzyszą ich kształty wpisane w motywy na ilustracjach, a także wyrazy lub ilustracje pojęć zaczynających się na daną literę. Choć koncepcja eksperymentalnego elementarza [...] pozostawia porządek alfabetyczny haseł, elementy obecne na

torami zebrano w książce: Frąckiewicz, S. (2017). *Ten łokieć źle się zgina: rozmowy o ilustracji* (s. 12). Wołowiec: Wydawnictwo Czarne.

⁷ Bractwo prerafaelitów – stowarzyszenie artystyczne założone w Londynie w 1848 r. przez studentów Royal Academy of Arts: Johna Everetta Millaisa, Williama Hunta, Dantego Gabriela Rossettiego i jego brata Williama Michaela (Zaczek, 2019, s. 283).

ilustracjach tworzą bogate i celowo nieuporządkowane uniwersum poza czasem, poza linearnie rozumianą historią – pisze w swoim esejie K. Smyczyńska (2019, s. 31).

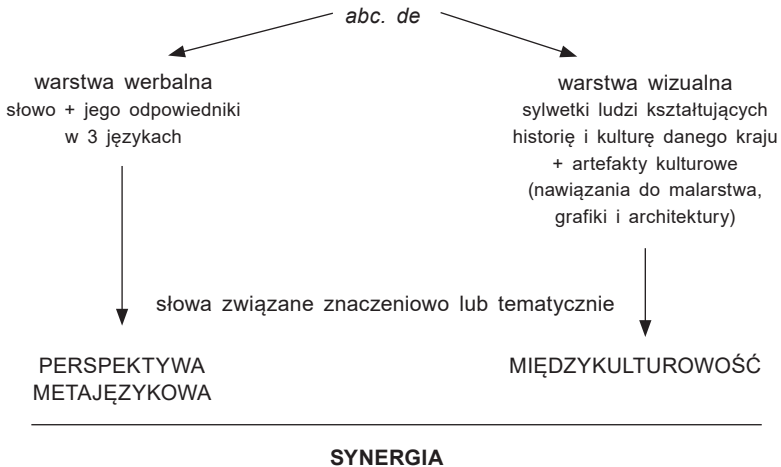
Wydawnictwo określa książkę mianem „myślącego alfabetu” i trzeba przyznać, że bardzo dobrze oddaje to jej właściwości. Tak jak w wielu innych publikacjach I. Chmielewskiej, także w tej siła oddziaływania słowoobrazów⁸ wzrasta w zależności od kompetencji kulturowych czytelnika. Wprawny odbiorca tekstów kultury szybko rozpozna *Melancholię* i *Portret matki* Albrechta Dürera oraz fragmenty pochodzące z obrazów innych malarzy o europejskim rodowodzie. Na łamach tygodnika „Polityka” Justyna Sobolewska poleca tę publikację głównie osobom dorosłym:

To dorośli przede wszystkim docenią subtelne aluzje i poczucie humoru. Nowa książka to obrazkowy słownik polsko-angielsko-francusko-niemiecki i zarazem hołd dla niemieckiej kultury. To dorośli zauważą w tych kolażach grę między słowami: np. Leipzig i Leibniz albo dwóch panów z obrazu Friedricha, którzy odchodzą we mgle na stronie słowa „ferie”, albo Rilkego z różą. Dzieci zaś mogą mieć przyjemność obcowania z cudownymi ilustracjami, trochę jak z XIX-wiecznej niemieckiej encyklopedii. Można też tę książkę potraktować jako wprowadzenie w sztukę i to od razu w czterech językach (Sobolewska, 2015).

Strukturę tej niezwyklej publikacji obrazuje schemat (rys. 1).

Sformułowanie „perspektywa metajęzykowa” należy rozumieć jako spojrzenie na strukturę różnych języków od zewnątrz lub „z lotu ptaka”. Takie podejście umożliwia dostrzeganie podobieństw w konstrukcji słów w tych językach, które są ze sobą spokrewnione. W *abc.de* widać to dobrze na przykładzie słów *wiolonczela* (niem. *Das Cello*; ang. *cello*; fr. *un violoncelle*) i *pomysł* (niem. *die Idee*; ang. *idea*; fr. *une idée*) (Chmielewska, 2018, s. 14, 37). Aktualnie uczniowie poznają w toku

⁸ Słowoobraz – określenie pojedynczej strony lub rozkładówki w obrębie jednego egzemplarza książki wizualnej, powstałe w wyniku złożenia słów „obraz” i „tekst”, które pełnię swojego znaczenia uzyskują tylko w tej kompozycji, w jakiej ułożył je artysta. Słowoobraz może być również osobną realizacją, posiadającą obie warstwy znaczeniowe, ale funkcjonującą poza książką. Termin ten nie doczekał się jednoznacznej definicji. Niniejsze wyjaśnienie stworzono na podstawie dyskursu prasowego (określenie to często pojawiało się w wywiadach przeprowadzanych z ilustratorką I. Chmielewską) i akademickiego (Sikorska, Smyczyńska, 2019).

Rys. 1. Warstwy wizualna i werbalna obiektu literatury wizualnej na przykładzie książki *abc.de* I. Chmielewskiej

Źródło: Opracowanie własne.

edukacji co najmniej dwa języki, nie wspominając o osobach, które w ramach nauki pozaszkolnej uczą się dodatkowych języków obcych. Wiedza o pokrewieństwie słów to zatem nie tylko ciekawostka, ale pomoc w przyswajaniu wiedzy, zwłaszcza przez uczniów zdolnych. W przypadku zaznajamiania uczniów z tak wymagającą książką mile widziana jest współpraca pomiędzy nauczycielami języków obcych w danej szkole.

Wojciech Burszta w swoich publikacjach podkreśla, że „międzykulturowość” jest znakiem czasów. Jego zdaniem „pojęcie międzykulturowości jest o tyle ważne, że zakłada i postuluje wspólne płaszczyzny interakcyjne służące efektywnemu komunikowaniu się ludzi pragnących skądinąd pozostawać innymi od tych, z którymi wchodzą w międzykulturowy dialog” (Burszta, 2008). Wartościowe artykuły na temat tego zjawiska opublikowały również Bernadetta Niesporek-Szamburska i M. Wójcik-Dudek (2014). Omówiona książka I. Chmielewskiej stanowi dobry punkt odniesienia w dyskusji z uczniami na temat międzykulturowości.

Podsumowanie

W ramach artykułu podjęto próbę zdefiniowania pojęcia literatury wizualnej. Omówiono cechy książek reprezentujących tę literaturę.

Wymieniono również korzyści z ich zastosowania w procesie nauczania. Rozważania skupiono głównie wokół potrzeb nauczycieli-bibliotekarzy. Przedstawiono konkretne sytuacje, w których nauczyciel-bibliotekarz może wykorzystać potencjał literatury wizualnej. Są to m.in. zajęcia korekcyjno-kompensacyjne oraz dyskusyjne kluby książki. Dokładnej analizie poddano publikacje: *Typogryzmol* (Warszawa, 2014), *Tyczka w Krainie Szczęścia* (Warszawa, 2017) oraz *abc.de* (Wrocław, 2015).

Bibliotekarz szkolny powinien być sprzymierzeńcem ucznia i nauczyciela, w ramach swojej działalności prowadzącym zajęcia rozszerzające zagadnienia podejmowane na lekcjach. Do jego zadań należy także wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów. W realizacji tych zaleceń dużą pomoc stanowi literatura wizualna. Dzięki odpowiednio dobranym książkom wizualnym nauczyciel-bibliotekarz pomaga uczniom w wypracowaniu ich własnych kompetencji kulturowych. Literaturę wizualną można też wykorzystać w trakcie zajęć dla uczniów z dysleksją. Nauczyciel-bibliotekarz, polecając dzieciom odpowiednie dla nich książki wizualne, jest w stanie wypracować w nich nawyk czytania dla przyjemności. Dotyczy to zwłaszcza tych, których trudno zachęcić do czytania obszerniejszych tekstów.

Literatura

- Bajtlik, J. (2016). „Psucie tęczy” o warsztatach dla dzieci, których kreatywność bywa tłumiona na kolejnych szczeblach edukacji. *2+3d Grafika Plus Produkt*, (58), 24–31.
- Bajtlik, J. (2014). *Typogryzmol*. Warszawa: Wydawnictwo Dwie Siostry.
- Burszta, W. Międzykulturowość: znamię czasów: wprowadzenie. *Komunikacja międzykulturowa*, 2(58). Pobrane z: https://www.nck.pl/upload/archiwum_kw_files/artykuly/2_wojciech_jozef_bursta_-_miedzykulturowosc_znamie_czasow.pdf (3.01.2020).
- Chmielewska, I. (2018). *Abc.de*. Wrocław: Wydawnictwo Format.
- Frąckiewicz, S. (2017) *Ten łokieć źle się zgina: rozmowy o ilustracji* (s. 12). Wołowiec: Wydawnictwo Czarne.
- Juszczak, W. (2017). *Fragmenty: szkice z teorii filozofii i sztuki*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Kompetencje edukacyjne* (2019). W: L. Drabik (red.), *Słownik Języka Polskiego* (s. 215). Warszawa.
- Langer, H. (2013). *Pedagogika biblioteczna*. W: A. Tokarska (red.), *Bibliotekarstwo* (s. 554–564). Warszawa: Wydawnictwo SBP.

- Podstawa programowa kształcenia ogólnego z komentarzem: Szkoła podstawowa język polski. Pobrano z: <https://www.ore.edu.pl/wp-content/uploads/2017/05/jezyk-polski-pp-z-komentarzem.-szkola-podstawowa.pdf> (3.01.2020).
- Sikorska, M., Smyczyńska, K. (2019). *Przestrzenie refleksji humanistycznej w literaturze wizualnej*. Toruń: Wydawnictwo Tako.
- Sobolewska, J. (2015) Leibnitz w Leipzig [recenzja książki abc.de Iwony Chmielewskiej]. Pobrane z: <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kultura/ksiazki/l626471,1,recenzja-ksiazki-iwona-chmielewska-abcde.read> (3.01.2020).
- Widmark, M., Dziubak, E. (il.) (2017). *Tyczka w Krainie Szczęścia*. Warszawa: Wydawnictwo Mamanian – Grupa Wydawnicza Relacja.
- Wojciechowski, J. (2000). *Praca z użytkownikiem w bibliotece*. Warszawa: Wydawnictwo SBP.
- Zaczek, I. (red.). (2019). *Chronologia sztuki: oś czasu kultury zachodniej od czasów prehistorycznych po współczesne*. Warszawa: Wydawnictwo Arkady.

Tekst w wersji poprawionej wpłynął do redakcji 6 maja 2020 r.

Dominika Panek

Cultural centre „Toszek Castle”

e-mail: d.panek07@gmail.com

 <https://orcid.oeg/0000-0002-8650-372X>

**The use of visual literature in the shaping
of learners' competencies
on various educational stages**

Abstract: The article shows selected ways of shaping learners' educational competencies by means of visual literature and provides suggestion on how to use visual literature by librarians in the process of shaping learners' competencies. Special attention has been paid to advantages that are pertinent to the use of such literature in teaching. To provide the descriptions of particular visual books the author has applied the literature analysis criticism and exemplification method. Comparative analysis of texts of culture has been applied.

Keywords: Book illustration. Educational competencies. Illustrator. Library education. Shaping of competencies. Special educational services. Teacher-librarian. Visual book. Visual literature